

УДК 811.161.2'373

А. А. Таран

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України (м. Київ)

ВАРІАНТНІ НОМІНАЦІЇ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Розглядаються передумови та способи творення різних типів варіантних номінацій в українській мові на межі XX–XXI ст.: неографізмів (орфографічних новацій), нових аббревіатур, співвідносних з питомими та іншомовними словосполученнями. Особливу увагу приділено засвоєнню гібридних композитів, перша основа яких становить іншомовну лексему-вкраплення.

Рассматриваются предпосылки и способы образования различных типов вариантных номинаций в украинском языке на рубеже XX–XXI ст.: неографизмов (орфографических новаций), новых аббревиатур, соотносимых с исконными и иноязычными словосочетаниями. Особое внимание уделено усвоению гибридных композитов, первая основа которых представляет собой иноязычную лексему-вкрапление.

The article enlightens pre-conditions and methods of creation for the different types of variant nominations in the Ukrainian on the verge of XX – XXI centuries: neographism (orthographic innovations) and new abbreviations, correlating with specific and borrowed. Separate attention is paid to the adoption of hybrid komposits the first basis of which is a borrowed lexeme-implantation.

Важливим фактором, що стимулює динаміку мовної системи, є взаємодія двох протилежно спрямованих тенденцій її розвитку: мовної варіантності, або надлишковості, та мовної економії. Перша спричиняє розростання вербальної матерії за рахунок накопичення нових мовних знаків, інша, навпаки, «оберігає» мовну систему від надмірної громіздкості шляхом усунення надлишкових ізофункціональних номінацій, пошуку компактніших засобів вираження, максимального використання наявних знаків. Унаслідок протиставлення названих тенденцій вербальна матерія не лише утримується в стані рівноваги, а й створюються передумови для її оптимального функціонування і розвитку, для встановлення необхідної відповідності між складом номінаційного корпусу мови та загальними інформаційно-комунікативними потребами суспільства [9].

Варіантність як фундаментальна властивість мови охоплює різні мовні рівні. На думку В. М. Солнцева, «що вищий рівень системи, то різноманітніші відмінності між варіантами» [12]. При вивченні варіантності знакової форми головним критерієм відбору кращого з них, найбільш відповідного поставленому мовцем когнітивному або комунікативному завданню є збереження морфологічної тотожності слова [3]. О. О. Тараненко в енциклопедії «Українська мова» подав таке визначення наслідків варіювання у системі мови: «Варіанти мовних одиниць – видозміни, паралельні форми існування мовної одиниці, що модифікують різні аспекти її вираження (фонемний, морфемний або лексичний склад, місце наголосу, парадигму відмінювання, порядок слів і т. ін.), але не порушують принципу її тотожності» [13, с. 59]. Сучасна українська мова, відображаючи суспільну мобільність, репрезентує численні варіантні засоби вираження, тому їхнє впровадження та кодифікація потребують виваженого аналізу їх функціонування в текстах різних стилів. К. С. Горбачевич зазначав: «Вимоги абсолютної інваріантності норм не відповідають сучасному стану російської

літературної мови» [3, с. 3]. Ця думка є доречною і для розвитку сучасної української мови. Варіантність можна трактувати як конкуренцію засобів вираження. У результаті цієї конкуренції перемагають варіанти найбільш зручні і доцільні для конкретних умов спілкування, тобто конкуренція – це закономірне явище, спричинене комунікативною доцільністю [2].

Причинами появи варіантності є екстралінгвальні та інтралінгвальні чинники розвитку мови. Інтралінгвальні породжуються можливостями самої мови (дія аналогії, реалізація словотворчого потенціалу системи, розвиток семантики слів, формування чи зміни у стилістичному ореолі мовних одиниць, пошук форм вираження нових понять або нових аспектів уже відомих понять). Серед екстралінгвальних причин зазвичай називають розвиток політичного устрою суспільства, його дедалі більшу відкритість світу та залучення в сучасні глобалізаційні процеси, економічні умови його життя, розвиток науки і техніки, культурні потреби особистості, ставлення до власної мови та до інших мов, зокрема до запозиченого словотворчого ресурсу.

Проблема варіантності була і є об'єктом уваги багатьох лінгвістів не лише в Україні, а й поза її межами, зокрема, російських дослідників К. С. Горбачевича, Р. П. Рогожнікової, Т. В. Попової, Н. С. Валгіної, Г. П. Нецименко, в українському мовознавстві – М. М. Пилинського, Л. О. Родніної, І. І. Ковалика, Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловської, О. О. Тараненка, А. А. Лучик, О. А. Стишова та ін. Попри незаперечні теоретичні й практичні напрацювання лінгвістики у вивченні цього явища, проблема варіювання мовних одиниць до сьогодні не є остаточно розв'язаною. Крім того, нові обставини функціонування української мови як мови держави відкривають у ній нові аспекти, дослідження яких потребує розв'язання певних завдань.

Зацікавленість проблемою варіантності зініційована тим, що все розмаїття лінгвофактів не можна помістити в чітко окреслені класифікаційні схеми. **Мета статті** – здійснити аналітичний огляд різновидів варіантних номінацій з іншомовними основами та встановити чинники їх адаптування в сучасній українській мові. У статті використовуємо матеріали комп'ютерного текстово-ілюстративного фонду інновацій у сучасній українській мові, який створюють співробітники відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, а також інновації, дібрані авторкою з україномовної періодики кінця ХХ – поч. ХХІ ст.

Пристосування нового слова до фонетики, граматики, графіки і орфографії, тобто таке його оброблення, яке не зачіпає змісту слова, О. В. Маринова пропонує називати **формальною адаптацією слова** [8]. У формальному варіюванні слова значущими є внутрішні причини. Багато варіантних запозичень мають неоднаковий фонемний склад у різних своїх варіантах, тому що при передачі одного запозиченого прототипу використовуються різні способи адаптування – транскрипція з опорою на звукову форму слова, його вимову і транслітерація з опорою на графічну форму слова, його написання [7, с. 58], пор. *супервайзер* – *супервізор* від англ. *supervisor* «наглядач, контролер». Конкуренцією названих способів пояснюється перевага серед фонематичних варіантів вокалічних, що різняться якимось голосним, напр. *месидж* – *меседж* – *месідж*, *рімейк* – *римейк* – *ремейк*, *сінгл* – *сингл*, та консонантних, що розрізняються наявністю / відсутністю окремого приголосного звука: *андеграунд* – *андегтраунд* від англ. *underground* «підземний, підпільний»; *перформанс* – *нефоманс* від англ. *performanse* «вистава, видовище», матеріал засвідчує і такі варіантні номінації, що різняться не лише голосним, а й приголосним: *хостінг* – *хостинг* – *гостінг* – *гостинг*. Варіантність запозиченого слова у процесі адаптації – закономірне явище, один із показників новизни слова. Велика кількість варіантів свідчить про активність освоєння слова, про його вживання різними носіями мови, зокрема фахівцями у певній виробничій чи науковій галузі і нефакхівцями, особами, які знають англійську мову як

переважне джерело таких запозичень і не знають її. І навпаки, характерною ознакою входження запозиченого слова у лексичну систему української мови є усунення його варіантів.

Правописну строкатість варіантів зумовлено новітністю запозичення, яке ще не знайшло свою кодифіковану нішу в українській мові, а тому й створює труднощі у написанні. Сьогодні спостерігаємо різне написання англійського слова *offshore* «поза берегом, за кордоном», яке до української та інших слов'янських мов запозичено в значенні «тип компанії, що була створена або зареєстрована на території іноземної, зазвичай невеликої держави, яка надає іноземним учасникам податковій пільги для здійснення фінансово-кредитних операцій» [11, с. 508], напр.: *Нагадаємо, що раніше влада Севастополя заявила про намір створити на території міста спеціальну економічну зону за принципом закордонних оффшорів* (Новинар, 9.09.08); *Уряд хоче полегшити податкове законодавство для аграріїв, банків, страхових і фондових компаній, включити Кіпр у список офшорів* (Новинар, 22.10.08). Т. Івасишина у газетних текстах фіксує такі приклади: *Пайові фонди – найкращий податковий офшор для фінансового сектора; Фірма працює в Україні, це ваш офшор і ваша кримінальна справа* [4, с. 110]. Українською мовою точніше було б *оффшор*, тому що *of* і *off* – це різні так звані післялоги в англійській мові: перший означає належність, вміст чогось, наприклад, *one of us* «один з нас», а другий – зворотню дію, напрямок від чогось, як у *off shore* – буквально «від берега, поза берегом». Оскільки для українців внутрішня форма цієї словосполучення непрозора, то її адаптують як цілісну одиницю номінації і за правилами усунення подвоєння приголосних всередині слова зазвичай пишуть *офшор*. Таку основу зі спрощенням приголосних використовують уже і в похідних, пор. *офшорний*.

У ЗМІ натрапляємо на різне написання номінації *плей-оф* з англ. *play off* «поза грою», що має значення «повторна гра після нічиєї; серія ігор», напр.: *... де провели перший раунд плейоф проти збірної Словаччини* (Україна молода, 23.10.07); *Його «Торонто» у плей-оф не пробілося* (Українське слово, 23.04.07); *Більшість з них [футбольних вболівальників] купували так звані «фіксовані» квитки на три матчі, на «плей-оф» залишатися вони не збиралися* (Україна молода, 30.06.06). Компонент *плей*, співвідносний з англ. *to play* «грати» (вихідне значення – «легкі, стрімкі рухи, переміщення»), у початковій позиції слів виступає в значенні, близькому до значення його етимона, і виявляє здатність поєднуватися зі структурними компонентами – суфіксами [6, с. 16]. За правилами орфографії *плей-оф* треба писати через дефіс. Крім того, тут дефіс відіграє ще роль межі для усунення зяяння і уникнення немилозвучної вимови, пор. *плейоф*.

У сучасній публіцистиці натрапляємо також на різне написання слів *бігборд*, *білборд*, *біг-борд*, *біл-борд* (*billboard*: *bill* – реклама, *board* – дошка) – 1. Вітрина, дошка оголошень, афіша. 2. Закритий скляний освітлений із середини короб для афіш, плакатів, різноманітної інформації й т. ін.; установлюють переважно вздовж вулиць: *І це, варто було б розміщувати фотографії «що було» і «що стало» на одному бігборді: на одному – симпатична дівчина із чарівними очима, а через два роки – почорніла гнила баба...* (Вечірній Київ, 20.09.06); *... газети, часописи, біг-борди підготували публіку до зустрічі* (День, 3.08.06); *Як повідомляє РІА Новий Регіон, особливу увагу на білбордах і щитах привертають позначені географічні контури СРСР* (Новинар, 03.04.09); *У Запорізькій області біл-борд убив людину* (Україна молода, 20.12.07). До словників це слово ще не потрапило, однак його неважко пояснити з погляду походження. *Бігборд* – слово іншомовного походження, що утворилося від двох слів: *big* – великий, *board* – дошка. У нашу мову воно увійшло як цілісна назва, тому й пишемо його разом. Зібраний матеріал засвідчує каламбурну лексему *білморда*: *Бий «білмор-*

ди» – платить мер! Львівська влада ліквідує незаконно встановлені рекламні щити (Україна молода, 19.03.08).

Явище наближення вкраплення до норм української вимови і відбиття такої вимови запозичення в його написанні демонструють українські відповідники англійського мистецького терміна *remake* «переробка» та терміна музичної індустрії *single*. Є. А. Карпіловська у межах однієї газетної статті зафіксувала їхні транскрибовані (з **I** – *рiмейк, сингл*) і адаптовані за правилом «дев'ятки» (з **И** – *римейк, сингл*) варіанти, пор.: ...нинішня стрічка – *рiмейк* відомого екішена «Пригода «Посейдона», знятого режисером Ірвіном Алленом у 1972 році і Нинішній же *римейк* Петерсена дехто (йдеться насамперед про кінокритиків) уже встиг розкритикувати за «жорстокість» (обидва приклади з – Україна молода, 23.06.06); Ця пісня була першою видана на *синглі* й відразу ж очолила фінський хіт-парад; ...Лаурі...виконав у дуєті пісню *Bittersweet* на *хіт-синглі* «Апокаліптики» з останнього альбому цих фінських рок-віолончелістів і ...видана на малій платівці пісня *Liquid* («Рідина») була названа фінськими критиками кращим *синглом* країни за 1998 рік (усі приклади з – Україна молода, 9.06.06) [6, с. 19].

Відповідно до правопису слів іншомовного походження правильним є написання *гостинг* з-поміж варіантів *хостінг* – *хостинг* – *гостінг* – *гостинг*. У сучасній мовній практиці поняття, виражене цими словами, означає: а) послуги щодо розташування чийогось сайту на певному сервері в Інтернеті; б) дисковий простір на сервері для розташування сайту; в) інші можливості використання ресурсів серверу для нормального його функціонування. Згідно з «Українським правописом», у словах іншомовного походження *g* і *h* зазвичай передають літерою *г*. Тому англійське *hosting* слід писати українською мовою з початковою літерою *г* і за правилом «дев'ятки» з літерою *и*.

Виділяємо варіанти написання інновацій з абрєвіатурними основами різного типу – ініціальними (буквеними) та звуковими, напр.: З цією метою *ТСН-ці* пройшли курс підготовки (День, 15.09.06); *Теесенівці* як були професіоналами, так і залишилися (Телекритика, 24.11.05). *УНСОвці* відповіли, що реакція на такі заяви може вийти за межі конституційно-правового поля (Молодь Черкащини, 14.05.08); *Унсовців*, мовляв, американці фінансують (11.06.08). ... повідомили *УНІАНівці* у міському управлінні внутрішніх справ (Вечірня Полтава, 07.05.08); У тому, що це найтиражніший в Україні і світі знімок за листопад цього року, *уніанівці* не сумніваються (Україна молода, 10.12.04). Статутний фонд *ЛТДешок* більш як удвічі перевищує статутний фонд меткомбінату (Дзеркало тижня, 27.05.–04.06.06); ... помінялися акціонери, і на зміну резидентам України прийшло гроно зареєстрованих за однією адресою кіпрських «елмедешок» (Дзеркало тижня, 06–12.08.05); 30 травня *УНПісти* області запрошують громадян на театральний Майдан (Молодь Черкащини, 29.05.08); Це не задовольнило «*уєнніста*» Жовтяка (Україна молода, 07.06.06).

На позначення провідних політичних сил функціонує спектр варіантних інновацій, утворених від назв партій, прізвищ лідерів, кольорів їхньої атрибутики чи за іншими, властивими їм ознаками: *ну-нсівці* / *НУНСівці* / *нунсівці*; *бютівці* / *БЮТівці* / *б'ютівці* / *Б'ЮТівці* (Крім того, конкурують і самі твірні одиниці – назви політичних партій: *НУ*, *НУНС/НУ-НС*, *Наша Україна*, *НаСа* (Народна самооборона)).

Такі інновації в написанні слів мають спеціальну назву – орфографічні новації, або неографізми – зміни у записі номінації. «Англо-російський словник з лінгвістики та семіотики» за ред. А. М. Баранова та Д. О. Добровольського трактує його як «зміну в написанні, що не зачіпає вимови» номінації» [1, с. 244]. Специфіка таких утворень полягає в тому, що вони сприймаються лише візуально. У слов'янському мово-

знавстві існують різні терміни на позначення цих слів: *візуальні неологізми, неологізми-написання* (О. В. Маринова), *графічні okazіоналізми* (О. В. Страмний).

У мовній практиці мас-медіа і реклами дедалі активніше використовуються гібридні композити, перша основа яких становить іншомовну лексему в неадаптованій формі, переважно в іншомовній графіці мовознавці називають гібридами, варваризмами, вкрапленнями або кентаврами (Л. П. Крисін). Досліджуючи лексичні інновації іншомовного походження в сучасній російській мові, Т. М. Полякова зазначає: «Залучення у мову-реципієнт іншомовних вкраплень різноманітних типів пов'язано з виконанням численних функціональних завдань (номінативної та прагматичної функцій), а використання вкраплень як семантично точніших номінацій, що перебувають на початковому етапі своєї адаптації в російській мові, відбувається нарівні з уживанням таких одиниць із метою експресії» [10, с. 17]. Проілюструємо гібридні композити своїми прикладами із сучасної української мовної практики. Спілкування за допомогою мобільного телефону стимулювало появу номінацій на позначення текстів, обмін якими уможливають компанії мобільного зв'язку – **SMS** (аббревіатура від англійського *Short Message Service* «служба коротких пові-домлень»). У мовній практиці зустрічаємо написання номінації великими і малими літерами, з першою основою-вкрапленням і з цією ж основою у транслітерованому її варіанті, з нарощенням і без нього: «Я читав **есемес**», – сказав пан Цушко у своє виправдання (Україна молода, 29.03.07); *Зараз можна купити листівку з уже написаними в ній віршами, замовити пісню по радіо, послати смайлик-сердечко у вигляді **есемесок*** (Голос України, 14.02.08); *Для цього варто було просто відправити за вказаною адресою **SMS-повідомлення*** (Прес-Центр, 10.10.07); *Знайшовся «суперфан», який відправив **15454 СМС-повідомлень*** (Сільські вісті, 27.05.08); *Ріта почала хвилюватися, розповіла, що він шле їй любовні **SMS-ки*** (Задавака, 13.12.05); *Всі новини отримував із **СМС-повідомлень**, які мені відсилали мама та бабуся Дарії* (Україна молода, 30.08.06); *А в тих **смс-ках** хіба багато напишеи?* (Україна молода, 30.08.06); *Нападник навіть переписувався з цією дівчиною **sms-ками*** (Вечірні Черкаси, 11.06.08); *... кожна людина отримуватиме коротке **sms-повідомлення*** (Україна молода, 07.12.07); *Стандарт, який дозволяє пересилати між мобільними телефонами повідомлення з мультимедійним змістом, а не тільки з текстовим наповненням, як у випадку із звичайним **SMS*** (Дзеркало тижня, № 35, 2006); *Мені постійно приходять **СМС** на мобільний, номер якого загальнодоступний* (День, 19.10.07); *... під час прямого ефіру у НТКУ разом із багатьма іншими відсилали **СМС-ки** на користь Ані Лорак* (Україна молода, 02.03.07); *Про вільні місця на потяг тепер розкажуть **SMS'ки*** (Україна молода, 03.06.06).

С. Г. Чемеркін ставить риторичне запитання: «Чи може використовуватися аббревіатура **SMS** в українській мовній практиці?» і відповідає: «Ймовірно, ні, оскільки для будь-яких слів мова має власні ресурси – у нашому разі свою абетку. Звичайно, нове слово часто засвоюється мовою у тому вигляді, в якому існує в мові-«оригіналі». Наше слово належить до нових, тому не дивно, що мовці при написанні часто послуговуються латинкою. Однак з огляду на активну експлуатацію майже в усіх стилях сучасної української літературної мови можна передбачити, що це слово набуде «українського вигляду», тобто записуватиметься українською абеткою. Адже використовувати чужу мову для назви поширеного у соціумі поняття нелогічно. Тому рекомендуємо писати цю назву українськими літерами [14, с. 127].

Проте, на нашу думку, вищий рівень адаптації в сучасній українській літературній мові засвідчує вживання іншомовного вкраплення в оригінальній графіці **SMS**. З'являються вже й номінації-гіпоніми до гіпероніма SMS-повідомлення, який, у свою чергу, становить гіпонім відносно транслітерованого неозапозичення *месидж / ме-*

сідж / меседж (від англ. message «повідомлення» на позначення будь-якого пересилання в мережі Інтернет) [6, с. 15]. Новотвори на позначення різних способів спілкування з учасниками радіо- і телепрограм вибудовують синоніми: *Для цього досить узяти участь у sms-голосуванні* (Вечірній Київ, 09.03.07); ... *українська співачка не змогла одержати достатньої sms-підтримки у своїх же співвітчизників* (Новинар, 27.12.07); або ... *sms-вікторину призупинено через «не до кінця відомі МЗС причини»* (Новинар, 01.12.08); *SMS-конкурс на кращій девіз* (День, 10.11.06). Крім того, прикладка *sms-* у поєднанні зі словом *голосування* засвідчує різні типи підрядного зв'язку: *Нині телеканал пропонує глядачам документальні стрічки про першу десятку з паралельним прийомом SMS-ного^(якого?) голосування* (Народна газета, 26.04.08) та *Усе населення країни може за допомогою SMS^(як?) голосувати за пісню, з якою буде виступати Лорак* (Новинар, 01.02.07).

Іншомовне вкраплення *SMS* має значний словотвірний потенціал, з нею активно утворюються композити на зразок: *Роботи Романа Мініна виконані в техніці SMS-арту, який своїми візерунками, орнаментами близький до народної творчості* (Україна молода., 07.06.08); *Великі банки пропонують такі послуги, як мобільний чи sms-банкінг* (Високий замок, 22.05.08); ... *формується голосовими послугами і SMS-сервісом* (Новинар, 06.02.08); *SMS-довідка виявилася дуже зручною та інформативною* (Україна молода, 03.06.06); *Дотримуючись SMS-інструкцій, збережіть необхідні настройки у своєму мобільному телефоні* (Високий замок, 06.06.06); *Кошти, отримані від SMS-прогнозування рекорду, радіостанція збільшить удвічі й передасть Центру лікувальної педагогіки* (Високий замок, 20.04.07). Розширюється також лексична сполучуваність *SMS*: *привітальні sms-повідомлення* (Новинар, 22.08.08), *рекламні sms з вітальними пропозиціями* (Новинар, 14.02.08).

У розмовній мові часто використовують фонетичний варіант запису – *есемеска / есемес*. Проте такий варіант стилістично маркований, тому можливий лише у розмовному стилі. Як показує мовна практика, і такий запис має похідні: ... *знайшла відображення у римованих есемес-привітаннях, в яких у всіх бідах звинувачують москалів і Газпром* (Новинар, 09.01.09). *Молитва у варіанті якогось Метью Кембела, переможця конкурсу есемесистів, вмістилася у 160 знаків* (Поступ, № 5, 2007).

Не завжди аббревіатуру *СМС* можна ототожнювати з поняттям «повідомлення», оскільки останнім часом ЗМІ фіксують омонімічні сполуки: *СМС (спільні миротворчі сили)* та *СМС (соціалістична молодіжна спілка)*, наприклад: *Зараз у регіоні перебувають спільні миротворчі сили (СМС), до складу яких входять російські, молдавські й придністровські війська* (Новинар, 25.08.08); *Соціалістична молодіжна спілка (жартівливо їх ще називають есемесками) створила свято, що вкотре згуртувало молодь соціалістичних поглядів* (Високий замок, 29.09.07). Сьогодні жоден із проаналізованих варіантів написання ще не зафіксований в академічних словниках, саме тому не можемо погодитися із думкою С. Г. Чемеркіна про те, що «найбільш безболісно вписується в лексикографічний контекст саме слово СМС» [14, с. 128], оскільки функціональний потенціал іншомовного вкраплення *SMS* засвідчує протилежне.

Значну групу варіантів становлять мішані аббревіатури, в яких поєднані початкова частина першого слова та кінець останнього, що відображають тенденцію мовної економії [5]. Такі складні слова у сучасній українській мовній практиці функціонують паралельно з твірними для них словосполуками. У славістичній літературі феномен мовної економії традиційно пов'язують із явищем універбізації, тобто синхронного згортання, стягнення описових конструкцій у номінації компактні, однослівні. Продемонструємо продуктивність у складі аббревіатур основ *держ-*, *політ-*, що й раніше використовувалися як аброморфеми і зазнали соціальної переоцінки. Позбавлення їх «надвисокого» звучання зумовили утворення частковоскорочених негативно

забарвлених аббревіатур: *держаморальність, держверхи, держгодівниця, держрекет; політолігархи, політбомонд, політпапараці, політчлен* [6]. У складних словах аброморфема *еко-* має значення «екологічний», і слова з нею також співвідносяться із словосполученнями, наприклад: *екокатастрофа – екологічна катастрофа, екомережа – екологічна мережа, екорозвиток – екологічний розвиток, еколіхо – екологічне лихо* тощо.

У статті проаналізовано найпоширеніші в сучасній мовній практиці різновиди варіантних номінацій. Усі такі розряди слів засвідчують, що сучасна українська літературна мова продовжує збагачувати систему способів та засобів творення нових слів, виявляючи водночас стійкість і «рухому» реакцію на ті зміни, які відбуваються в житті її носіїв. Наявність таких варіантів доводить багатство арсеналу мовних засобів вираження думки, задоволення нових когнітивних і комунікативних потреб мовців і, зрештою, розвиненість, гнучкість української мови.

Бібліографічні посилання

1. **Англо-русский словарь по лингвистике и семиотике** / Под ред. А. Н. Баранова и Д. О. Добровольского. – М. : Азбуковник, 2001. – [изд. 2-е, испр. и доп.]. – 640 с.
2. **Валгина Н. С.** Активные процессы в современном русском языке / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2003. – 304 с.
3. **Горбачевич К. С.** Вариантность слова и языковая норма / К. С. Горбачевич. – Л., 1978. – 238 с.
4. **Івасишина Т.** Офф-шор, оф-шор, оффшор чи офшор? / Т. Івасишина, І. Коркач // Культура слова. – 2006. – № 66–67. – С. 110.
5. **Клименко Н. Ф.** Аббревіатура / Н. Ф. Клименко // Українська мова: Енциклопедія. – К. : Вид-во «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – [2-е вид.]. – С. 7.
6. **Клименко Н. Ф.** Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : монографія / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. – К.: Видав. дім Дмитра Бураго, 2008. – 336 с.
7. **Крысин Л. П.** Иноязычные слова в современном русском языке / Л. П. Крысин. – М. : Наука, 1968. – 206 с.
8. **Маринова Е. В.** Иноязычные слова в русской речи конца XX – начала XXI вв. : проблемы освоения и функционирования : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Е. В. Маринова. – М., 2008. – 46 с.
9. **Нещименко Г. П.** Тенденция языковой экономии как фактор динамики литературной нормы в славянских языках / Г. П. Нещименко // Славянские языки и культуры в современном мире : труды и матер. / под общим рук. М. Л. Ремнёвой. – М. : МАКС Пресс, 2009. – С. 117–118.
10. **Полякова Т. М.** Лексичні інновації іншомовного походження в сучасній російській мові (на матеріалі мови ЗМІ останнього десятиріччя XX – початку XXI ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова» / Т. М. Полякова. – К., 2004. – 21 с.
11. **Скопненко О. І.** Сучасний словник іншомовних слів / О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
12. **Солнцев В. М.** Язык как системно-структурное образование / В. М. Солнцев. – М. : Наука, 1977. – [2-е изд.]. – 342 с.
13. **Тараненко О. О.** Варіанти / О. О. Тараненко // Українська мова: Енциклопедія. – К. : Вид-во «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – [2-е вид.]. – С. 62–63.
14. **Чемеркін С. Г.** Пишемo есемеску чи sms-ку / С. Г. Чемеркін // Культура слова. – 2008. – № 70. – С. 126–128.

Надійшла до редколегії 30.04.09